

PRELUCRAREA, DEPOZITAREA ȘI UTILIZAREA TEZELOR DE DOCTOR ÎN BIBLIOTECILE ȘTIINȚIFICE DIN REPUBLICA MOLDOVA (Bibliotecile UTM, AȘM, USM și Biblioteca Națională)

Elena PLĂCINTĂ

Biblioteca U.T.M.

Colecțiile tezelor le doctor ale bibliotecilor completează patrimoniul savant național. În biblioteca universitară colecția tezelor de doctor asigură sprijin procesului de cercetare științifică a universității. Bibliotecile se confruntă cu anumite probleme legate de formarea, organizarea și utilizarea tezelor de doctor, care ar putea fi depășite prin perfecționarea cadrului de reglementare al depozitării tezelor, coordonarea și cooperarea bibliotecară cu privire la colecțiile tezelor de doctor.

Cuvinte-cheie: doctorat, teză de doctor, patrimoniul tezelor, depozitarea tezelor, prelucrarea tezelor, utilizarea tezelor, biblioteci, Biblioteca UTM

Știința nu înseamnă să răsturnăm, să desființăm fără înțelegere tot ceea ce am moștenit bun și folositor; ceea ce am moștenit trebuie să fie supus unei verificări și să vedem dacă se potrivește la timpul de față” (Ion Ionescu de la Brad)

Universitățile dintotdeauna și-au axat activitatea pe îndeplinirea a trei funcții fundamentale: instruire, educație și cercetare. Conform **Codului cu privire la știință și inovare al RM** (15 iunie 2004) și **Legii învățământului (21 iulie 1995)** doctoratul este o formă de studii postuniversitare, a cărei finalitate este dezvoltarea cunoașterii prin cercetare științifică și care se organizează în scopul pregătirii cadrelor științifice pentru asigurarea progresului tehnico-științific și social-economic al țării.

Codul cu privire la știință și inovare al RM prevede:

1. Crearea de condiții pentru extinderea și intensificarea schimbului de informații între savanți și specialiști.
2. Dezvoltarea și implementarea tehnologiilor informaționale performante.
3. Asigurarea materialelor privind informațiile științifico-tehnologice la standardele internaționale.
4. Garantarea dreptului de acces la informație [1].

Procesul de la Bologna la care RM a aderat la 19 mai 2005, propune crearea Spațiului European al Învățământului Superior (European Higher Education Area) până în 2010. Principiile Procesului de la Bologna, care se rezumă la: asigurarea dezvoltării durabile a Europei în baza cunoașterii și cercetării; structurarea studiilor universitare în trei cicluri (licență, masterat, doctorat); asigurarea calității studiilor universitare; mobilitatea academică; transparență; recunoașterea calificărilor și documentelor de studii; aplicarea creditelor transferabile – au fost puse la baza strategiei de dezvoltare în U.T.M. Tendința de aderare și implicare în acest proces presupune asumarea de noi responsabilități. În comunicarea „*Procesul de la Bologna: oportunități și riscuri pentru instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova*” acad. Ion Bostan, președintele Consiliului rectorilor, rectorul U.T.M., constată expansiunea învățământului superior. În ultimul deceniu se observă o triplare a numărului studenților în RM, indicator care ne aduce la cifra 309 studenți la 10.000 de locuitori - nivel al țărilor europene. Considerăm că avem studenți foarte buni, avem talente deosebite, ne bucură mult rezultatele obținute de studenții noștri în universitățile de prestigiu din Europa, dar spre regret, extinderea învățământului superior nu este suplimentată de creșterea calității – 60 la sută dintre cei înmatriculați au nivel de pregătire mai jos decât nivelul mediu necesar. Baza tehnico-materială este încă destul de slabă, dar tindem spre racordarea învățământului și cercetării la standardele europene, asigurarea cunoștințelor și a posibilităților diferențiate oferite studenților, crearea grupelor academice cu programe speciale, pentru a încuraja studenții la realizarea unui nivel de excelență [5,108]. În învățământul ingineresc numărul masteranzilor și doctoranzilor este de 10 ori mai mic decât în țările europene. Ion Tighineanu, vicepreședintele AȘ a RM, constată că 40% din contingentul colaboratorilor științifici îl formează tineretul.

Un principiu fundamental al Procesului de la Bologna îl constituie factorul autonomiei universitare. Fiecărei instituții îi revine responsabilitatea pentru asigurarea calității învățământului superior în cadrul sistemului academic național.

În „*Realizarea programului de activitate 2003-2007, Programul de activitate 2008 – 2013*” acad. Ion Bostan, relatează că anual pentru doctoranzi a fost creat un fond extrabugetar de 390.000 lei pentru susținere la burse. În perspectivă se prevede încurajarea doctoranzilor prin acordarea de asistență consultativă, participarea la concursuri de burse și granturi de mobilitate, în scopul efectuării studiilor, cercetării și practicii, participarea doctoranzilor la Conferințe Internaționale, includerea lor în echipele de proiectare și cercetare internaționale [6].

Pentru activitatea de instruire și cercetare serviciile de bibliotecă trebuie să fie exacte, clare și relevante. Principiul autonomiei universitare presupune, în primul rând, angajamentul partenerilor – corpului academic, administrativ, bibliotecar, studentesc – la organizarea procesului educațional și profesional. Este nevoie de flexibilitate pentru a corespunde dorințelor distributive ale beneficiarilor. Crearea spațiului unic educațional european bazat pe cunoaștere presupune îmbinarea adecvată a tuturor formelor de instruire în formarea profesională inițială. Din aceste considerente studiile de doctorat sunt incluse în cadrul învățământului universitar. Doctorandul lucrează de sine stătător sub conducerea promotorului său. Realizarea tezei se face, deci, sub îndrumarea conducătorului științific. Astfel pagina de titlu a tezei trebuie să sublinieze:

- Titlul tezei

- Autorul
- CZU
- Gradul științific
- Specialitatea
- Conducătorul științific.
- Solicitantul. Institutul unde are loc susținerea tezei.
- Anul

De pe pagina de titlu, teza primește o descriere bibliografică completă, or solicitantul va fi mulțumit de informație. „Titlul tezei este cel mai important element. Un titlu bun redă corect conținutul tezei în câteva cuvinte. Mai mult decât atât, exactitatea titlului este necesară pentru o indexare automată sau cât mai rapidă” [7, 7].

Autorul tezei permite ca aceasta să fie pusă la dispoziția utilizatorului sub restricțiile dreptului de autor. În special menționăm art. 22 din **Legea privind dreptul de autor**, care prevede “citarea fără plata remunerației de autor se permite în volumele de până la 400 de cuvinte. Alte cazuri de copiere a tezelor conduc la procese de judecată. Cazuri de copiere a tezelor, mai des întâlnite, sunt ale doctoranzilor din afara țării, astfel e mai mic riscul de copiere.

Bibliotecarul stabilește indicele CZU până a fi primită în bibliotecă teza ca document și până la susținerea ei. În mod tradițional, teza este clasificată după sistemul zecimal universal conform analizei de conținut. De la bibliotecar se cere a analiza, a evalua (a stabili), a face schimb de informații cu doctorandul-beneficiar, pentru a-i atribui lucrării domeniul respectiv. Astfel va fi scoasă în evidență valoarea ei, pentru a fi regăsită și utilizată la nivel național și internațional. Clasificarea zecimală incorectă pune în pericol succesul și supraviețuirea științifică a tezei.

Gradul științific și specialitatea sunt elemente, care indică treapta ierarhiei științifice și domeniul tezei.

În descrierea bibliografică a tezei de doctor, neapărat se menționează conducătorul științific. Se cere de scris corect numele, titlul și funcția. Numele se aranjează în funcție de importanța persoanei. Pe pagina de titlu la teza de doctor habilitat, de obicei, conducătorul științific nu se menționează, deoarece doctorul muncește de sine stătător. În acest caz, tradițional în paragraful premergător la *Bibliografie*, unica parte neștiințifică a tezei, se aduc mulțumiri celor care au contribuit la realizarea studiului.

O parte foarte importantă pentru informația tehnologică este *Bibliografia* tezei. Solicitantul, culegător de informație, va fi mulțumit dacă lista tuturor referințelor bibliografice va avea o descriere completă, în care vor fi menționați atât autorul, cât și toți coautorii în ordinea lor strictă după originalul publicației. Și, deoarece avem și noi, bibliotecarii, publicații, țin să confirmăm practica tradițională - autorul și coautorii lucrării trebuie menționați conform efortului depus în crearea operei. După **Dreptul de autor**, relațiile dintre coautori se stabilesc, de regulă, prin înțelegerea dintre ei.

Reprezentând, alături de brevetele de invenții, o formă deosebit de importantă a creativității cultural-științifice și tehnice, tezele de doctorat au un caracter confidențial, fiind protejate de reguli speciale de achiziție și prelucrare, de consultare și folosire de către utilizatori. Doctorandul prezintă teza dactilografiată în 5 exemplare pentru examinare Comitetului Tehnic pentru Atestare, care le repartizează autorului, Comisiei de Atestare, la doi referenți și bibliotecii științifice. În bibliotecă teza

este prezentată cu 30 de zile înainte de susținere, astfel asigurându-se accesul oponenților. Bibliotecarul confirmă primirea tezei, eliberând doctorandului *Adeverința de depunere a tezei de doctor*. **Legea privind dreptul de autor** și **Legea cu privire la biblioteci**, prevăd că în interesul securității naționale exercitarea dreptului la informația tezei și la sursele ei de documentare pot fi supuse unor restricții. Astfel se crează condiții speciale: intermediarul (bibliotecarul) poate furniza beneficiarului teza doar în sala de lectură sub supraveghere; nu se împrumută la domiciliu, nu se admite copierea. În alte cazuri, se solicită acordul autorului.

TEZELE reprezintă tezaurul științific național, confirmat prin manuscris – sursă în baza cărei a fost acordat gradul științific. Vom prezenta unele date despre fondul național al tezelor*.

Sunt teze susținute de conaționali noștri, în afara țării în limbi străine, încă cu o sută de ani în urmă - **Pelivan Ion «L'Étap economique de la Basarabie»** (Paris, 1920). Până în 1940 majoritatea tezelor au fost scrise în limba română, iar între anii 1940 și 1991 majoritatea tezelor - 97,5 % au fost susținute în limba rusă. De ex. **ИляшенкоТ. Глагол «а фи» в молдавском языке: дис.канд. филол наук** (Кишинев, 1958). La USM dintre 900 teze susținute până în 1992 doar 25 au fost în limba moldovenească, la UTM din 150 - nici una. Primele teze susținute în limba română au fost:

1965 **Botezatu G.G. Genurile folclorice și realitatea istorică / Inst. de limbă și lit. al AȘ**

1969 **Sâmboteanu C.I. Dezvoltarea social-economică pe domeniile mănăstirești din Basarabia între anii 1812-1873 /US RSSM**

1973 **Popescu Ilie Vasile. Denumiri de plante medicinale în graiurile moldovenești din regiunea Cernăuți/ Univ. de Stat din Cernăuți RSSU**

1974 **Madan Ion. Editarea și difuzarea cărților în RSSM (a.a. 1924-1973)/US RSSM, Cat. de Istorie a Moldovei**

Prima teză în limba română a fost susținută la *Centrul Mamei și Copilului* în a. 1991 de Pargari Boris. Actualmente bibliotecile dețin teze în limba română: AȘM – 450, USM – 330, UTM – 100. În colecția Bibliotecii U.T.M. cel mai des se întâlnesc, în calitate de conducător științific în susținerea tezelor, numele Andrei Cojuhari și Ilie Blaj. Sub conducerea prof. univ. Andrei Cojuhari și-au susținut teza de doctorat 17 persoane, inclusiv 2 teze de doctor habilitat. În colecția Bibliotecii UTM s-au depozitat 11 teze. Ilie Blaj a fost conducătorul științific a 30 de teze de doctor în economie. În colecția Bibliotecii UTM s-au depozitat 9 teze.

Cu regret, organizarea informației privind tezele de doctor nu este lipsită de neajunsuri. Astfel, în perioada de până la 1992 descrierea bibliografică a tezelor în biblioteci a fost alcătuită fără a fi nominalizat conducătorul științific. Pentru a selecta materialul în acest caz fișierul nu este de folos și este nevoie să fie răsfoite toate tezele din toate instituțiile, așa cum s-a procedat în cazul *Biobibliografiei „S. Rădăușan”* – s-au răsfoit mai mult de 10.000 de teze. Uneori, se întâlnesc situații când fișierele nu țin evidența strictă, fie că fișa descrierii bibliografice este, iar teza este lipsă, fie viceversa (De exemplu, cazul primei teze în limba română din Biblioteca UTM **Vîlcu, L.V. Asocierea ca legitate de funcționare a economiei agroalimentare moderne**: Teza dr. în economie/UTM,1993 – fișa este, teza dispărută).

* Datele sunt prezentate în baza observărilor efectuate de autoarea prezentei lucrări în procesul lucrului cu tezele de doctor din diferite biblioteci.

Nu toate tezele susținute la U.T.M. ajung în colecțiile Bibliotecii U.T.M. Unul dintre motive este că, de fapt, conducătorul științific e din altă instituție și teza a fost transferată în biblioteca dată. Se întâlnesc cazuri, când teza este susținută la U.T.M., autorul și conducătorul fiind tot din U.T.M., dar teza este depozitată la USM (cazul: **Bernic Mircea. Uscarea ardeiului/ cond. șt.: Lupașco Andrei**). În a. 2006 din 19 teze susținute la U.T.M. la Biblioteca U.T.M. au fost depuse numai 7 teze. La Bibliotecile USM și AȘM se află tezele susținute la U.T.M. de către Botnaru Dumitru, Dorogan Valerian, Lupan Oleg, Negură Valentin, Dântu Grigore etc.

Sarcinile care stau în fața universităților cer de la bibliotecar vocație, dar, cu regret, statul n-a răspuns adecvat necesităților specialiștilor de bibliotecă, oameni care învață pe parcursul întregii vieți, efectuează cercetări bibliografice, stabilesc CZU, indexează lucrările, crează baze de date, cataloage electronice, repară cărți, țin lecții de cultură informațională, selectează publicații pentru beneficiari, nu sunt remunerați adecvat. Condițiile sus-numite și finanțarea sub nivel pot descuraja bibliotecarii, pot provoca exodul lor din biblioteci spre alte sfere de activitate, reducerea substanțială a fluxului de tineri, „îmbătrânirea” personalului de bibliotecă, diminuarea realizărilor informaționale și de servire a beneficiarilor.

Din comunicarea prim-prorectorului Petru Todos „**Universitățile sunt dispuse să promoveze o instruire calitativă**” menționăm: „Standardele internaționale nu impun un model anumit de organizare a sistemului intern de asigurare a calității, ci insistă doar asupra asigurării unor cerințe generale, conținuturi minime referitoare la procedurile de asigurare a calității. O instituție va decide în mod independent, sau în consorțiu cu alte universități, în ce bază să creeze sistemele proprii de asigurare a calității” [10, 135]. Această idee trebuie să fie o deviză și pentru bibliotecă.

Pentru îmbunătățirea calității lucrului cu tezele de doctor în biblioteci și eliminarea neajunsurilor în acest domeniu propunem:

- Completarea descrierii bibliografice standardizate a tezelor de doctor cu toate elementele de identificare.
- Colaborarea bibliotecilor deținătoare de teze cu subdiviziunile specializate în realizarea și susținerea tezelor.
- Crearea unui Centru Național pentru coordonarea și cooperarea bibliotecară privind organiza-rea și utilizarea colecțiilor tezelor de doctor.
- Crearea în structura bibliotecilor deținătoare de teze a unor subdiviziuni specializate în domeniu.
- Promovarea culturii relațiilor bibliotecar-utilizator în scopul asigurării protecției tezelor de doctor, ținând cont de accesul liber și restricționat.

Bibliografie:

1. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova Nr.259-XV din 15.07.2004.- Ch., 2004.-214p.
2. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe.- Ch., 2005.- 170p.
3. Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului //Monitorul Oficial al Republicii Moldova.- 2008.- Nr.42-44.- P.15-19.

4. Armonizarea învățământului ingineresc la rigorile Procesului Bologna. - Ch.:UTM, -2006.- 97p.
5. Bostan, Ion. Procesul de la Bologna: oportunități și riscuri pentru instituțiile de învățământ superior din Moldova. În: Marin, Constantin. Procesul de la Bologna în Republica Moldova (2004-2007). Ch: "IMPRINT Service" SRL, 2008, p.108-109
6. Bostan, Ion. Programul de activitate 2008-2013/ acad.Ion Bostan, candidat la funcția de Rector al U.T.M.- Ch., 2008.- 50 p.
7. Cleemput Oswald van. Ghid pentru scrierea unei teze/ Oswald van Cleemput; coord. Proiectului Petru Todos; trad.: Stela Ticul; Univ. Tehnică a Moldovei; Univ. din Glent, Belgia.- Ch.:SN 2008.- 42p.
8. Drăgulănescu, Dimitrie; Moldoveanu, Valeriu. Istoria documentării în România. De la dieci la calculator.-București, 2002.-2002.- 237p.
9. Managementul bibliotecilor.- Berlin, 1999.- 130p.
- 10.Todos, Petru. Universitățile sunt dispuse să promoveze o instruire calitativă. În: Marin, Constantin. Procesul de la Bologna în Republica Moldova (2004-2007). Ch:"IMPRINT Service"SRL, 2008, p.134-135